

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Received: 07.11.2018 • Kabul Tarihi / Accepted: 14.12.2018

Ticaret Savaşları ve Korumacı Politikalar: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye İlişkileri Bakımından Bir İnceleme*

İbrahim AYTEKİN

Doktora Öğrencisi
Kırıkkale Üniversitesi, SBE, İktisat Bölümü, Kırıkkale-Türkiye
ORCID NO: 0000-0002-3574-1007
ibrahimaytekin63@gmail.com

Okyay UÇAN

Doç. Dr.
Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Niğde -Türkiye
ORCID NO: 0000-0001-5221-4682
okyayu@hotmail.com

Öz

Ekonominin küreselleşme ile birlikte gittikçe önem kazanmaya başlayan uluslararası ticaret, ülkeleri gerek ham madde bakımından, gerekse de işlenmiş mal ve hizmetler bakımından birbirlerine bağımlı hale getirmiştir. Bu bağlamda ülkeler arasında gittikçe artan dış ticaret, kimi zaman ülkelere olumlu katkı sağlayıp, o ülke vatandaşlarının refah seviyelerini yükseltirken, kimi zaman da bazı ülkeleri ithalat bağımlısı haline dönüştürüp, o ülkeleri üretim toplumundan, tüketim toplumuna dönüştürmektedir. Dolayısıyla günümüzde hiçbir ülke, birçok ülke için kaçınılmaz olan, dış ticaret açığı vermek istemeyecektir. Fakat ülke dış ticaret açığı vermekten kaçamıyorsa da bu açığı minimize etmeye çalışacaktır. İşte bu noktada ülkeler korumacı politikalar diye adlandırdığımız dış ticaret engelleri ile kurlara müdahale etme gibi kartlarını devreye sokarak ticaret savaşlarına neden olmaktadır. Ticaret savaşlarının en şiddetlisi 1929 krizi dönemlerinde yaşanırken, savaş sonrası dönemlerde küçük çaplı olsa da günümüze kadar ulaşmıştır. Bu bağlamda bu çalışmada son zamanlarda Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında çıkan korumacı politikalar ile ticaret savaşları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, ABD, Ticaret Savaşı, Ekonomi, Küreselleşme

* Bu çalışma Bitlis Uluslararası Sosyo-Ekonomik Araştırmaları ve Kalkınma Kongresinde sunulan sözlü bildirinin düzeltilmiş ve geliştirilmiş halidir.

Trade Wars and Protective Policies: An Examination of The Relations Between The United States Of America and Turkey

Abstract

International trade, which has become increasingly important with the globalization of the economy, has made the countries dependent on both raw materials and processed goods and services. In this context, increasing foreign trade between countries, sometimes it supplies contributing positively to countries, increasing the welfare of the citizens of that country, and at sometimes, transforming some countries into import addicts, it transforms those countries from the production society to the consumer society. Therefore, none of countries will want to give a foreign trade deficit which is inevitable for many countries. However, the country will try to minimize this deficit even if it cannot avoid giving foreign trade deficit. At this point, countries cause trade wars by introducing their cards like foreign trade barriers called as protectionist policies and exchange rates. While the most severe trade wars were experienced in the 1929 crisis period, it has reached the present day even though it is small in the postwar periods. In this context, this study discuss the protectionist policies and the trade war between United States and Turkey recently.

Keywords: Turkey, USA, Trade War, Economy, Globalization.

GİRİŞ

Sanayi devrimleri ve teknolojiye yaşanan gelişmelerle üretimin hız kazanması, nihai ve ara mal bakımından ülkeleri gün geçtikçe daha bağımlı hale getirmiştir. Özellikle de on sekizinci yüzyılda telekominasyon ve ulaşımda yaşanan gelişmeler küreselleşme ve uluslararası ticaretin itici gücü olurken, ülkeler arasındaki sınır kavramını ortadan kaldırmıştır. Böylece küreselleşme ile birlikte yeni boyut kazanan sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik faaliyetler, ulusal sınırları aşarak uluslararası boyutlara ulaşmıştır. Bu bağlamda ülkeler arasındaki sınırların ortadan kalkmasıyla o dönemde yaşanan ekonomik, kültürel, siyasal ve sosyal faaliyet alanlarındaki gelişmeler içerisinde kuşkusuz ki en önemlisi ekonomik bir faaliyet olan uluslararası ticarettir. Ayrıca dünya nüfusunun sürekli bir artış trendi içerisinde oluşu ve bunun sonucunda da ülkelerin vatandaşlarının ihtiyaçlarını ülke sınırları içerisinde karşılayamaz oluşu, uluslararası ticaretin birçok ülke için kaçınılmaz olduğunun en önemli göstergesidir. Dolayısıyla günümüze kadar süren ve halen devam eden bu ekonomik bağımlılık kimi zaman siyasal kimi zaman ise ekonomik sebeplerden dolayı birer silah haline dönüşebilmektedir. Ülkeler bu silahları kimi zaman ticari açıklarını korumak, kimi zaman ise diplomatik sebeplerden dolayı, uluslararası ticarete kotalar veya ithalat-ihracat vergileri şeklinde uygulayarak kullanmaktadırlar. Bu bağlamda bu çalışmada son zamanlarda Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında yaşanan ticaret savaşları incelenmiştir.

KORUMACI POLİTİKALAR

İthal mallara uygulanan tarifeler, kısıtlayıcı kotalar ve diğer kısıtlayıcı hükümet düzenlemeleri gibi yöntemlerle, ülkeler arasındaki ticareti kısıtlayan bir ekonomik politika olan korumacılık, ithalatı caydırmak, yerel pazarların ve şirketlerin yabancı alımını önlemek için tasarlanmıştır. Bu politika anti-küreselleşme ile yakından bağlantılıdır. Bu terim daha çok ekonomi bağlamında kullanılmaktadır. Korumacılık, yabancı ülkeler arasındaki ticareti kısıtlayarak ya da düzenleyerek, bir ülkedeki işletmeleri ve "yaşama ücretlerini" koruyan politikalar ya da doktrinler anlamına gelir. Hemen hemen günümüz bütün modern ekonomistleri, korumacılığın maliyetlerinin faydalarından daha fazla olması ve ekonomik büyümeyi engellemesi bakımından zarar verici olduğu konusunda hemfikirlerdir (Fouda, 2012: 351).

Dünya ekonomisinin gelişim tarihi incelendiğinde ise sanayileşmiş ülkelerin kalkınma serüvenlerinin neredeyse tamamının kırılma noktası, uyguladıkları korumacı ticaret politikaları olarak görülmektedir. Global ekonomi ve politikaların genel eğilimleri ülkelerin korumacılık politikalarını ve devlet müdahaleciliğini hayata geçirdiklerini göstermektedir. Küresel çapta ortaya çıkan finansal ve makroekonomik krizler, devletlerin tekrar korumacılık tedbirlerini tetiklemekte ve bu durumda dünya ticaretinin yavaşlamasına neden olmaktadır. Korumacılık tedbirlerinde 'rol model' olarak kabul edilen gelişmiş ülkelerin

başında İngiltere gelirken, İngiltere'yi ABD, Japonya ve Almanya takip etmektedir. Sonuçta ekonomik birer güç haline dönüşen gelişmiş ülkelerin çoğu milli çıkarları söz konusu olduğunda serbest piyasa savunuculuğunu bir kenara bırakarak korumacılığın en şiddetli taraftarları olabilmektedirler. Buna örnek olarak özellikle son zamanlarda ABD Başkanı Donald Trump, Theresa My hükümeti ile İngiltere ve birçok farklı AB ülkesi artan aşırı sağ hareketler nezdinde bu söylemlerine sürekli rastlanılmaktadır. Korumacılık denildiğinde ilk akla gelenin farklı biçimler alan devlet müdahalesinden bahsedildiğinin anlaşılması gerekmektedir. Özellikle sanayileşmiş ülkeler küresel rekabette ön plana çıkabilmek için bazı stratejik ekonomik sektörleri muhafaza etme mücadelesine girerler. Böylece uygulamış oldukları politikalarla bu sektörlerin iç pazarlarda güçlü hale gelmeleri dünya ekonomisinde pay sahibi olmaları hedeflenmektedir (Ünay & Dilek, 2018: 8).

2008 küresel finansal kriz sonrası ticari korumacı politikalar uygulayan ülkelere bir tanesi de Türkiye'dir. Bu politikaların uygulanışı için vergi yükünü arttırmaya yönelik üç yönteme başvurulmuştur. Bunlardan ilki vergi yükünü doğrudan arttıran ilave gümrük vergileri, ikincisi anti-damping vergileri ve son olarak üçüncüsü ise vergi matrahına müdahale yoluyla dolaylı olarak vergi yükünü arttıran gözetim uygulamalarıdır. Gözetim yöntemi ile damping/sübvansiyon soruşturmaları yerli firmaların başvurularıyla başlatılmaktadır. Başvurular neticesinde başlatılan soruşturmanın sonucunda gözetim ve anti-damping kararları Ekonomi Bakanlığı tebliğleriyle duyurulmaktadır. Korumacılıkta yaşanan bu gelişmeler ise sanayi sermayesinin mücadelesi sonucu olduğu söylenebilir. Türkiye 2018'in ilk üç ayında 21 kalem mal için farklı referans değerlerde gözetim uygulaması başlatmıştır. 207 yılı gözetim kapsamına alına mal kale sayısı ise 86 olmuştur. 2018 'in ilk üç ayında 8 damping/sübvansiyon soruşturması açılırken, 21 malda anti-damping uygulaması başlatıldı. 2017 yılında ise 13 anti-damping soruşturması açılmış; 59 kalem mala anti-damping uygulanmaya başlanmıştır. Dünya'da ise anti-dampingin en çok uygulandığı yıl ise 2016 yılı olmuştur. Dünya Ticaret Örgütü'nün 2017 yılı 'World Tariff Profiles' raporuna göre Türkiye 31 Aralık 2016 tarihi itibarıyla toplam 232 kalem malı kapsayan ve 156 düzenleme ile Dünya'da bu tedbiri en çok kullanan üçüncü ülke olmuştur. Dünya'da anti-damping vergisinin 287 düzenleme ve 362 kalem malla en fazla uygulayan ülke ABD'dir. Ayrıca ABD 253 kalem mal için 79 kararlar, telafi edici vergiler listesinde de birinci sırada yer almaktadır. Telafi edici vergiler listesinde 64 kalem mal ile Kanada Dünya'da ikinci sıradadır. Dünya genelinde hem anti-damping hem de telafi edici vergiler ise kimyevi maddeler ve metal grubunda yoğunlaşmaktadır (Gücüm, 2018: 749).

Kıscacası ülkeler; gümrük tarifeleri, miktar kotası, döviz kuruna müdahale ve çeşitli hükümet politikaları şeklinde uygulamalarla korumacı politikalar uygulayabilirler. Korumacı politikadaki temel amaç ekonomik olup; ithalatı düşürme, yerli üreticiyi koruma, yerli üretime teşvik ve dışa bağımlılığı azaltma

gibi politikalardır. Ancak korumacı politikalar sadece temel sebep olan ekonomik sebeplerle kalmayıp, güvenlik veya siyasi bir sebepten dolayı da ortaya çıkabilir. Dolayısıyla şunu ifade edebiliriz ki, ticaret savaşlarının en önemli silahı ülkelerin uygulamış oldukları korumacı politikalardır.

TİCARET SAVAŞLARI

Geçmişten günümüze kadar olan insanlık tarihine bakıldığında, insanlar başlangıçta avcı-toplayıcı bir toplumdaki zamanla yerleşik hayata geçen bir topluma dönüşmüştür. İnsanların yerleşik hayata geçmesiyle birlikte özel mülkiyetin ortaya çıktığı görülmektedir. Özel mülkiyetin ortaya çıkışı birçok sonucu doğurmuş olmakla birlikte bu sonuçların en önemlilerinden biri de savaş ve yıkımlardır. Savaş denildiğinde genelde ilk akla gelen devletler, gruplar veya siyasi topluluklar arasında ortaya çıkan silahlı veya şiddet içerikli fiili müdahalelerdir. Geçmişte baktığımızda savaşların çoğunun silah, top, kılıç vb. yani fiziki olarak gerçekleştiğini gözlemlemektedir. Fakat bu fiili savaşlar, teknolojiye gelişmelerle birlikte dünyanın küresel bir köye dönüşmesi ve ekonomideki gelişmelerle birlikte yerini ekonomik ve kültürel savaşlara bırakmaya başladığını söylemek gerekir. Ortaya çıkan bu yeni savaş türü daha çok ekonomik argümanlar üzerinde yapılarak tarih sahnesindeki yerini alamaya başlamıştır. Bu tür ekonomik savaşların en önemlisi devletlerin kendi ekonomik çıkarları doğrultusunda uygulamış oldukları korumacı politikalardır. Devletlerin özellikle ekonomik buhran dönemlerinde uygulamaya başladıkları korumacı politikaların sebep olduğu kur savaşları ve beraberinde getirmiş olduğu ticaret savaşları günümüzün en önemli problemlerinden biri olacağını söylemek mümkündür. Tarih boyunca yaşanmış tüm savaşlar büyük yıkımlara sebep olmuş ve bu yıkımlardan en fazla az gelişmiş ülkeler ve yoksul toplumlar etkilenmiştir. Fiili savaşların sonuçlarına benzer şekilde ekonomik savaşların sonuçlarından da yine az gelişmiş ülkeler ile yoksul toplumların olumsuz bir şekilde etkileneceğini söylemek yanlış olmayacaktır (Ertürk, 2017: 89-90).

Ticaret savaşları iki veya daha fazla ülke arasındaki ticaret tarifeleri konusunda ihtilafıdır. Bu tür çatışmalar genellikle, söz konusu ülkeler, kendi ülkesi için ithalatı veya ihracatı iyileştirmeye çalıştıkları için ortaya çıkar. Ticaret savaşları, söz konusu ülkelerin bir uzlaşmayı reddetmesi durumunda, bazı ithalatın maliyetini artırma potansiyeline sahiptir (www.businessdictionary.com).

Sanayi ve finansal kapitalist sistemin ana damarlarından birisini oluşturan uluslararası serbest ticaret anlayışına, geçmişten günümüze kadar en çok zarar veren hareket ABD Başkanı Donald Trump'dan gelmiştir. Donald Trump, Amerika Birleşik Devletleri'nin Çin'e karşı en fazla ticaret açığı verdiği durumundan yola çıkarak Çin'e karşı bir takım ticari kısıtlamalar getirmiştir. Daha sonra bu ticari kısıtlamalar Çin'le sınırlı kalmayıp diğer ülkelere de sıçrayınca ortaya küresel bir ticaret savaşı çıkmış ve bu ticaret savaşı ekonomilerin birden fazla alanında korumacılığa sebep olarak genişlemiştir. Zamanında Çin'in

uluslararası ticaret sisteminden uzaklaşması ve sonrasında yeniden uluslararası ticaret sistemine dahil olarak geçmişteki kayıplarını telafi etmesi ortadayken, Amerika Birleşik Devletleri'nin korumacılık politikalarına dönüşü son zamanların en enteresan ekonomik hamlelerinden birisi olacağı benziyor (Eğilmez, 2018a). Bu bağlamda uluslararası ticaret sistemini oluşturan ve küresel ticaretin devam etmesine önyak olan Amerika Birleşik Devletleri ile bu sistemden faydalanarak gücüne güç katan Çin arasında ticari alanlarda bir çatışma yaşanması beklenen bir gelişmeydi. Bu gelişme "Tukidides Tuzağı" olarak adlandırılan düzenin koyucusu olan ülke ile bu düzenden faydalanarak güç kazanan ülke arasındaki ilişkilerin belirli bir süre sonra meydan okumaya dönüşmesi ve meydan okumanın çatışmaya varmasının kaçınılmaz olduğu kuramını akıllara getirmektedir (Aran, 2018: 6). Dolayısıyla ABD başkanlığına Donald Trump'ın seçilmesinden sonra Çin ile başlatmış olduğu ticaret savaşları domino etkisi yaratmış ve küresel çaplı bir ticaret savaşı haline dönüşmüştür. Neticede küresel bir hal alan bu ticaret savaşından başta İran olmak üzere Türkiye, Avrupa Birliği, Kanada ve Meksika gibi ülkeler doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmişlerdir.

TÜRKİYE İLE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ ARASINDAKİ TİCARİ İLİŞKİLER

Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı devletinin maddi ve maddi olmayan mirası üzerine kurulmuş olup; günümüzde dış ticaret politikalarının uygulandığı ve serbest piyasa ekonomisinin işlediği bir devlettir. Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet idaresine geçiş Anadolu da verilen Milli Mücadele sonunda gerçekleşmiştir (Şahin, 2016: 21). Türkiye genç bir jeolojik yapıya sahip olması nedeniyle yer altı ve yer üstü kaynakları bakımından zengin bir ülkedir. Ayrıca Türkiye jeopolitik konumu gereği dünyanın önemli petrol ve doğalgaz yataklarına sahip ülkelere komşu olmasına rağmen, Türkiye'de üretimin yeterli olmamasından, petrol, doğalgaz ve taş kömürü gibi ağır madenlerde büyük oranda dışa bağımlıdır. Bununla beraber Türkiye bor, trona, bentonit, mermer, feldspat, manyezit, pomza, perlit, stronsiyum ve kalsit gibi madenlerde dünyanın sayılı ülkelerinden bir tanesidir. Ayrıca Türkiye'de 3.500'e yakın metalik ve 2.000 yakın endüstriyel hammadde yatak ve zuhurları mevcuttur. Türkiye'de çıkartılan yer altı kaynakları içerisinde en önemlilerinde biri bor madenidir. Bor, 500'e yakın alanda kullanılmaktadır. Bor'un yurtiçinde işlenerek ihraç edilmesi, hem yurtiçi katma değere hem de dış ticaret gelirlerinin artmasına önemli katkı sağlamaktadır (Çatalbaş, 2015: 27).

Amerika Birleşik Devletlerinin ekonomisi dünyada serbest piyasa ekonomisinin en iyi işlediği devlet olarak kabul edilmektedir. ABD ekonomisinde, üretim ve hizmetlerin büyük bir çoğunluğu özel sektör eliyle yürütülüp ve tüketilmekte iken, dünya genelinde kamu sektörünün ağırlığının bu kadar az işlediği başka bir ekonomi bulunmamaktadır. Hizmet sektörü GSYİH'nin yaklaşık olarak % 80'ini oluşturmaktadır. ABD sanayi sektörü teknoloji yoğun üretime sahiptir. Askeri ve sivil teknolojide lider bir konuma sahip olan ABD, dünyada enerji üretici ve

tüketici ülkeleri arasında da önemli bir yere sahiptir. Ayrıca ABD kaya gazı teknolojisinin yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte 2016 yılında ilk defa ham petrol ve LNG ihracatına başlamıştır (www.mfa.gov.tr).

Türk-Amerikan ilişkileri Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır. Bu ilişkiler ilk defa 18. yüzyılın sonlarında, Akdeniz'deki Türk limanlarında yürütülen deniz ticareti yoluyla gelişmiş ve Osmanlı Devleti ile ABD arasında ilk temaslar başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti ile ABD arasındaki ilk diplomatik ilişki tesisi ise 11 Şubat 1927 tarihinde Nota teatisi vasıtasıyla yapılmıştır. Bu ilişkiler ise 2. Dünya Savaşı'ndan sonra hızla gelişip derinlik kazanmıştır. ABD ile Türkiye arasında ikili, bölgesel ve küresel çapta birçok konuda yoğun bir temas bulunmaktadır. Bu temaslarda başta ekonomi olmak üzere, terörle mücadele, Suriye ve Irak'ta yaşanan gelişmeler, Ukrayna, Rusya, Kıbrıs, Libya, Yemen, Mısır, İran, Kafkaslar ile birlikte kitle imha silahlarının yayılması, NATO konuları ve enerji arz güvenliği gibi konular ele alınmaktadır. Türkiye Kore Savaşı'nın akabinde 18 Şubat 1952 yılında NATO'ya üye olmuş ve ABD ile arasında NATO kapsamında ikili anlaşmada bir savunma/güvenlik işbirliği yürütülmektedir. Bu bağlamda ABD aynı zamanda savunma sanayiindeki başlıca ithalat ve ihracat ortağımızdır. Son 10 yıl içinde ABD ile ticaret hacmimiz 1,5 kattan daha fazla büyümüştür (www.mfa.gov.tr). Bu bağlamda ABD ile Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin temel dayanağının ekonomik çıkarların yanında, savunma, siyasi, jeostratejik ve terörle mücadele gibi konulardan da kaynaklandığı açıkça görülmektedir.

ABD ile Türkiye arasındaki ilişkiler 18 yüzyılda Akdeniz'de ticaret limanlarında kesişmiş ve günümüze kadar gelen bu ekonomik ilişkiler gelişerek devam etmiştir. 2017 yılında ABD'ye ihracatımız bir önceki yıla göre %30,7 oranında artış göstererek 8,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizden ABD'ye en çok demir-çelik ürünlerle otomotiv aksam ve parçaları ihraç edilmektedir. Tekstil, hazır giyim, tarım, gıda, makine ve hava taşıtları ile bunların aksam ve parçaları da ABD'ye ihraç ettiğimiz diğer önemli ürün gruplarıdır. Türkiye'nin 2017 yılında ABD'den gerçekleştirdiği ithalat ise bir önceki yıla göre %9,9 artışla 11,9 milyar dolar olmuştur. Demir çelik ürünler, hava taşıtları, uzay araçları, pamuk, turbo jetler, yatlar, taşkömürü, dozlandırılmış ilaç, şeker pancarı, şeker, serum, aşı, tıpta, cerrahide, dişçilikte ve veterinerlikte kullanılan alet ve cihazlar, soya fasulyesi, hava taşıtlarının aksam ve parçaları, petrol gazları, kabuklu meyveler, ortopedik cihazlar, altın, binek otomobiller ve otomatik bilgi işlem makinelerle üniteler 2017 yılında ABD'den ithal ettiğimiz başlıca ürün gruplarıdır (www.ticaret.gov.tr).

TÜRKİYE VE ABD İLİŞKİLERİ BAKIMINDAN TİCARET SAVAŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Daha öncede değindiğimiz gibi ticaret savaşlarının en önemli silahı, bir ülkenin ithalatını düşürmeye yönelik uygulamış olduğu, ticari korumacı politikalarıdır. Korumacı politikaların en şiddetli uygulandığı dönem 1929 krizi dönemleridir. Bu dönemde ülkeler ekonomik olarak içe kapanma ve milli üretim politikalarını benimsemişlerdir. 29 krizinden günümüze kadar ise 70'li yıllarda petrol arz şokları hariç şiddetli denilebilecek korumacı politikalar veya ticaret savaşları yaşanmamıştır. Günümüze baktığımızda ise Amerika Birleşik Devletlerinin Dünya'da cari açığı en çok verdiği ülke Çin Halk Cumhuriyeti Devletidir. Dolayısıyla ABD'nin Çin'e karşı ticari koruma politikaları uygulaması, ekonomik açıdan doğal bir durumdur. Özellikle ABD başkanlığına Donald Trump'ın seçilmesi ile birlikte Çin'e uygulanmaya başlanan tarifeler ve Çin'in de misilleme yaparak ABD'ye tarife uygulamaya başlaması, günümüz ticaret savaşlarının fitilini ateşlemiştir. Aslında ABD'nin Çine karşı uygulamış olduğu bu tarifelerin sadece dış ticaret açısından kaynaklanmadığı, ABD'nin gelecekte dünyanın en büyük ekonomisinin Çin olacağı endişesi içerisinde olması da önemli bir etkidir. Bu bağlamda 2018 yılı başlarında ABD'nin Çine tarifeler uygulayarak başlatmış olduğu ticaret savaşları gün geçtikçe küresel bir ticaret savaşına dönüşmeye başlamış ve 2018 yılının Ağustos ayında Türkiye'ye de sıçramıştır.

2018 yılının Ağustos ayında ABD Başkanı Donald Trump'ın; Türkiye'den satın alınan çelik ve alüminyumda gümrük vergisinin iki katına çıkarılmasına onay verdiğini açıklamıştı. Trump'ın bu açıklamasına göre, gümrük vergisinin alüminyumda %20; çelikte de %50'ye çıkartılması öngörülüyordu. Trump'ın çelik ürünlerinin ithalatını daha da azaltmak ve iç kapasite kullanımını artırmak amacıyla Türkiye'den ithal edilen çelik ürünlerine değeri üzerinden %50 gümrük vergisi uygulanmasının gerekli ve uygun olduğunu açıklamıştır (www.bbc.com). Türkiye cephesine baktığımızda ise; Hükümet 15 Ağustos 2018 tarihinde Yayınlanan Resmi Gazete de ABD menşeli bazı ithal ürünlere %50 ve %100' den daha fazla ek gümrük vergisi ile yanıt verdi. Resmi Gazetede Yayınlanan ve ABD'den ithal edilecek bazı ürünlere uygulanacak ek vergi oranları ise şöyle: prinç %50, alkollü içecekler %140, yaprak tütün ve tütün döküntüleri %60, güzellik veya makyaj müstahzarları ve cilt bakımı için müstahzarlar, manikür ve pedikür müstahzarları %60, poli (PVC) yüzde 50, plastikten diğer eşya %60, yakmaya mahsus ağaçlar kağıt, karton, selüloz vatka ve selüloz liften tabakalar %50, selüloz asetattan olanlar %60, binek otomobilleri ve esas itibariyle insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar %120 şeklinde olmuştur (www.resmigazete.gov.tr). Bu doğrultuda ABD ile Türkiye arasında başlayan bu karşılıklı ticari restleşmeler iki ülke arasındaki ticari ilişkileri, ticaret savaşına dönüştürme yoluna girmiştir. Fakat aşığa verilen ticari veri ve grafikler incelendiğinde ABD'nin Türkiye'ye ticaret savaşı açmasını gerektirecek herhangi bir ekonomik sebebin olmadığı açık bir şekilde görülecektir. Dolayısıyla şunu

ifade edebiliriz ki; dünyanın en büyük ekonomisine sahip ABD'nin Türkiye'ye karşı ticaret silahını kullanmasının altında yatan en önemli etkenler, diplomatik, politik ve Türkiye'nin son zamanlarda stratejik konumunda dolayı uygulamış olduğu Ortadoğu ve güvenlik politikalarıdır.

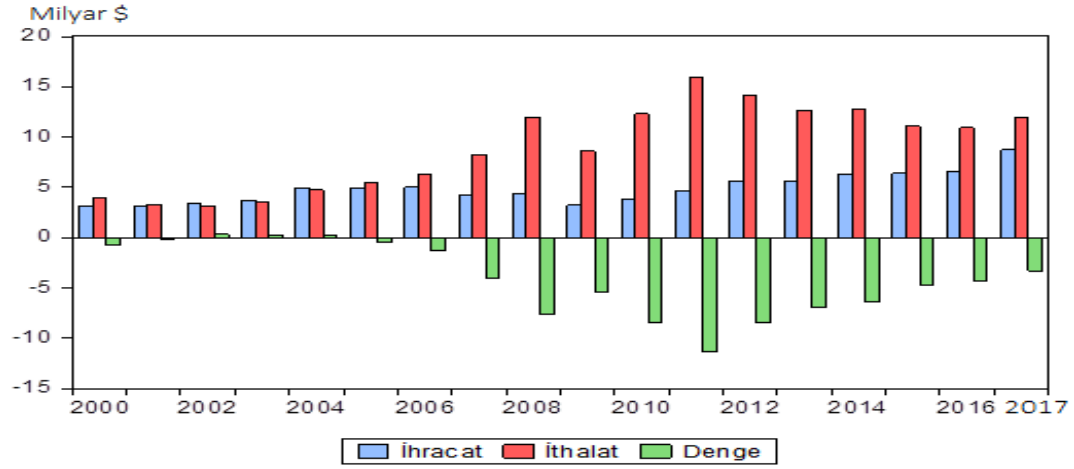
Tablo 1. ABD ve Türkiye'nin Dünya Ticaretindeki Yerleri

2017	ABD	Türkiye
GSYH (Milyar USD)	19.390,6	849,5
Dünya GSYH'sinde pay (SAGP, %)	15,3	1,7
Mal İhracatı (Milyar USD)	1.546,3	157,0
Mal İhracatı / GSYH (%)	8,0	18,4
Mal İthalatı (Milyar USD)	2.342,0	233,8
Mal İthalatı / GSYH (%)	12,0	27,5
Dış Ticaret Dengesi (Milyar USD)	-795,7	-76,8
Dış Ticaret Dengesi/GSYH (%)	-4,1	-9,0
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)	66,0	67,2

Kaynak: Eğilmez, 2018.

Tablo 1'de ABD ve Türkiye'nin 2017 yılında Dünya ticaretindeki yerleri verilmiştir. Tablodaki verilerden yola çıkarak ABD ve Türkiye'nin dış ticaret faaliyetlerini incelediğimizde, ABD'nin Dünya piyasasında 2.342,00 milyar dolar ithalat, 1.546,3 milyar dolar ise ihracatı yaptığı görülmektedir. ABD'nin 2017 yılında ithalatı ihracatını aşarken ABD ekonomisi cari açık vermiş ve bu cari açık 795 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Türkiye 2017 dış ticaret verileri ise şöyledir; Türkiye 2017 yılında 157 milyar dolar ihracat yaparken, 233 milyar dolar ithalat yapmıştır. Bu bağlamda Türkiye'de ABD gibi 2017 yılında cari açık vermiş ve bu cari açık ise 76 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Rakamların dilinden de anlaşılacağı üzere 2018 yılı ortalarında ticaret savaşına giren ABD ve Türkiye'nin cari açık veren ekonomilere sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 1. Yıllar İtibariyle Türkiye-ABD Dış Ticareti (2000-2017)

Kaynak: TÜİK (Grafik, Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur).

Grafikte ABD ile Türkiye arasında son 18 yıllık dış ticaret rakamları verilmiştir. 2000’li yılların başından 2008 Küresel Finansal krize kadar Türkiye’nin ABD ile yaptığı dış ticaret işlemlerinde ciddi bir cari açık vermezken, 2007’den itibaren Türkiye’nin cari denge açığı artmaya başlamış ve 2011 yılında bu açık 12 milyar dolara kadar ulaşmıştır. 2011 yılından sonra ise bu cari açık dengesi tekrar kapanmaya başlamış ve 2017 yılına kadar bu açık 3,3 milyar dolara kadar gerilemiştir. Türkiye 2017 yılında ise ABD’ye 8,7 milyar dolar mal ihraç ederken, ABD’den 12 milyar dolar mal satın almıştır. Bu bağlamda Türkiye’nin ABD ile yapmış olduğu uluslararası ticareten 2017 yılında 3,3 milyar dolar cari denge açığı vermiştir.

Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı dördüncü ülke olan ABD'ye 2017 yılında gerçekleşen ihracatın toplam değeri 8,7 milyar dolardır. Türkiye'nin 2017 yılındaki 9,5 milyar dolar toplam demir çelik ihracatının 1 milyar dolar ise ABD'ye gerçekleştirildi. Türkiye'nin alüminyum cevherleri ve alüminyum oksit ihracatının toplam değer ise 2017'de 18 milyon dolar ve bunun 3 milyon doları ABD'ye yapıldı. Dolayısıyla ABD'nin gümrük tarifesi uyguladığı Türk mallarından 2017 yılında 1,3 milyar dolar değerinde bir ithalat gerçekleştirmiştir (www.bbc.com). Bu bağlamda genel olarak bir değerlendirme yapıldığında ABD'nin tarife uyguladığı mallardan 1,3 milyar dolar açık verirken, Türkiye ile yaptığı tüm dış ticari işlemlerde 3,3 milyar dolar kazançlı çıkarken, Türkiye 3,3 milyar dolar zarar etmiştir. Bu doğrultuda iktisadi teorilerden yola çıkarak ABD ile yapılan kümülatif ticaret dikkate alındığında bu cari fazlalıkla ABD'nin Türkiye'ye bir ticaret savaşı başlatmasını gerektirecek bir durum ve sebep söz konusu değildir (Eğilmez, 2018b).

SONUÇ

Dünya üzerinde savaşlar, sadece silahlı sıcak çatışmalar şeklinde yapılmamaktadır. Bu savaşlar; ekonomik, teknolojik, politik ve daha

sayamayacağımız sayıda savaş olabilmektedir. 18. yüzyılda teknoloji, ulaşım, telekomünikasyon ve sanayide yaşanan gelişmeler üretimi hızlandırırken, ülkeler arasındaki sınırları ortadan kaldırmış ve ülkeleri ekonomik olarak birbirlerine daha bağımlı hale getirmiştir. Ayrıca dünya nüfusunun hızla artışı, kıt kaynakların insan ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalışı, dünya üzerinde de bir gelir dağılımı adaletsizliğine neden olmaktadır. Böylece Dünya’da bir o kadar olumlu gelişmeler yaşanırken, bir taraftan da, bir o kadar da olumsuz gelişmelerin yaşanması insanlar arasında çeşitli kriz ve savaşlara neden olabilmektedir.

Son zamanlarda Dünya’da yaşanan bu gelişmelerden bir tanesi de ülkeler arasında yaşanan ekonomik çekişmeler ve gerginliklerdir. Dünya’da ekonomik olarak yaşanan bu gerginlik ve çekişmelere sebep olan konuların başında ise ülkelerin uluslararası ticarete kota, gümrük tarifeleri ve korumacı politikalar uygulamaları gelmektedir. Uygulanan bu politikaların sonucu olarak da Dünya ekonomisi bir ticaret savaşına sürüklenmektedir. Bu ticaret savaşlarının bir ayağını da 2018 yılı ortalarında ABD ile Türkiye arasında başlayan ticaret savaşındır. Grafik ve tabloda verilen rakamların dilinden ifade edecek olursak ABD ve Türkiye arasında başlayan bu ticaret savaşını başlatacak herhangi bir ekonomik sebebin olmadığı da açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Çünkü ABD’nin Türkiye’ye karşı cari fazla veriyorken ticari korumacı politikalara yönelmesi, kendisine zarar vermekten başka bir şey değildir. İşin Türkiye tarafına baktığımızda ise; Türkiye ABD’ye karşı cari açık veren bir ülke konumundadır. Bu durum ise korumacı politikaların Türkiye tarafından uygulanması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; ABD ile Türkiye arasında başlayan bu ticaret savaşını ekonomik sebeplerden çok siyasi ve diğer sebeplerden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda özellikle Rahip Brunson’un tutuklanması, Türkiye’nin Rusya’dan S-400 füzeleri satın alması, ABD’nin Türk bakanlara yaptırım uygulaması, aynı şekilde Türkiye’nin de ABD’li bakanlara yaptırım uygulaması ve ABD’nin Türkiye’yi son zamanlarda Ortadoğu politikalarında yalnız bırakması, gibi sebepler; ABD ile Türkiye arasında ticaret savaşının fitilini ateşlemiştir. Yaşanan son gelişmelere baktığımızda ise; 2018’in Ekim ayında Türkiye’nin Rahip Bronsun’u serbest bırakması, ABD Hükümeti tarafından memnuniyetle karşılanırken, Türkiye’ye karşı uyguladıkları korumacı politikaların tekrar gözden geçirileceği hükümet yetkililerince açıklanmıştır. ABD’nin yapmış olduğu bu açıklamaların akabinde Türkiye piyasalarında işlem gören ABD doları üzerindeki baskılar azaltırken, iki ülke arasındaki diğer ekonomik ilişkilerin seyri ise zamanla netlik kazanacaktır.

KAYNAKLAR

Aran, B. (2018). *ABD Çin Ticaret Savaşları ve Türkiye*. Değerlendirme Notu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV).

- Çatalbaş, N. (2015). *Türkiye Ekonomisinin Temel Özellikleri ve Dünya Ekonomisindeki Yeri*, (Editör: Toprak, M. Ve Çatalbaş, N.). *Türkiye Ekonomisi*. Anadolu Üniversitesi Web-Ofset. Eskişehir. Eylül 2015.
- Eğilmez, M. (2018a). Ticaret Savaşları, Kendime Yazılar Blogger, 01/11/2018 tarihinde <http://www.mahfiegilmez.com/2018/09/ticaret-savaslar.html> adresinden alındı.
- Eğilmez, M. (2018b). Korumacılık Ticaret Savaşı ve ABD Türkiye Ticaret İlişkileri, Kendime Yazılar Blogger, 29/10/2018 tarihinde <http://www.mahfiegilmez.com/2018/08/korumaclk-ticaret-savas-ve-abd-turkiye.html> adresinden alındı.
- Ertürk, N. (2017). Ticaret Savaşları ve Dünya Ekonomisine Etkileri. *Fiscaoeconomia*. (1) 2, 88-112.
- Fouda, R. A. N. (2012). Protectionism and Free Trade: A Country's Glory or Doom? *International Journal of Trade Economics and Finance*. 1(5), 351-355.
- Gücüm, K. (2018). Emperyalizmin Son Silahı: Ticaret Savaşları. *Teori ve Eylem Dergisi*. Haziran, 66-78.
- Şahin, H. (2016). *Türkiye Ekonomisi*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- T.C. Resmi Gazete. (2018). *Amerika Birleşik Devletleri Menşeli Bazı Ürünlerin İthalatında Ek Mali Yükümlülük Uygulanmasına Dair Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar*. 30510/21, 15.08.2018.
- Ünay, S. & Dilek, Ş. (2018). *Yeni Korumacılık ve Ticaret Savaşları*. SETA Analiz Yayınları. 228, 1-25.
- 29/10/2018 tarihinde <http://www.businessdictionary.com/definition/trade-war.html> adresinden alındı.
- 12/12/2018 <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-amerika-birlesik-devletleri-siyasi-iliskileri.tr.mfa> adresinden alındı.
- 12/12/2018 <http://www.mfa.gov.tr/amerika-birlesik-devletleri-ekonomisi.tr.mfa> adresinden alındı.
- 11/12/2018 <https://www.ticaret.gov.tr/> adresinden alındı.
- 11/12/2018 <http://www.tuik.gov.tr> adresinden alındı.
- 13/12/2018 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45154717> adresinden alındı.